

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT	V
LYHENTEET	XV
KUVIOT JA TAULUKOT	XVII
1 OIKEUSTURVA TOIMEENTULOTURVASSA.....	1
1.1 Johdanto	1
1.2 Oikeusturva ja sen toteuttaminen toimeentuloturva-asioissa	7
1.2.1 Oikeusturvan käsite ja ulottuvuudet.....	8
1.2.2 Oikeusturvan oikeudellinen perusta.....	10
1.2.3 Oikeusturvakeinot toimeentuloturva-asioissa	12
1.2.4 Hallintoprosessin oikeusturvafunktiosta.....	15
2 TOIMEENTULOTURVAN MUUTOKSENHAKUJÄRJESTELMÄ	18
2.1 Toimeentuloturvan muutoksenhakujärjestelmä osana Suomen tuomioistuinjärjestelmää	18
2.2 Muutoksenhakulautakunnat.....	20
2.2.1 Muutoksenhakulautakuntien lainkäyttötoiminta ja ratkaisukokoonpanot.....	22
2.2.2 Asian käsittelystä muutoksenhakulautakunnissa	24
2.2.3 Sosiaaliturva-asioden muutoksenhakulautakunta.....	28
2.2.4 Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta.....	30
2.2.5 Tapaturma-asioden muutoksenhakulautakunta	32
2.2.6 Opintotuen muutoksenhakulautakunta.....	33
2.2.7 Toimeentuloturvan muutoksenhaku tilastojen valossa.....	34
2.3 Vakuutusosoikeus	35
2.3.1 Vakuutusosoikeuden organisaatio ja henkilöstö.....	37
2.3.2 Lääkärit ja asiantuntijajäsenet vakuutusosoikeudessa....	39
2.3.3 Vakuutusosoikeuden ratkaisutoiminnan pääpiirteitä.....	41
2.4 Korkein oikeus ylimpänä oikeusasteena työtapaturma- ja ammattitautiasioissa.....	44
2.5 Korkeimman hallinto-oikeuden toimivalta.....	46

3	TOIMEENTULOTURVAN MUUTOKSENHAUN ERITYISPIIRTEITÄ.....	49
3.1	Prosessilajista, oikeusperiaatteista ja eroista yleiseen lainkäyttöön	49
3.1.1	Toimeentuloturva-asioiden oikeudenkäynnin prosessilajista	49
3.1.2	Sovellettavia oikeusperiaatteita.....	53
3.1.3	Keskeisiä menettelyllisiä piirteitä.....	56
3.2	Asiakirjojen ja käsittelyn julkisuus.....	60
3.2.1	Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus	61
3.2.2	Tunnistetietojen julkisuus.....	66
3.2.3	Käsittelyn julkisuus	67
3.2.4	Muutoksenhaku julkisuutta koskevaan päätökseen.....	67
3.2.5	Muutoksenhakuelimen ratkaisun julkisuus.....	68
3.3	Etuuslaitosten itseoikaisumenettely.....	69
3.3.1	Suhde muihin oikaisukeinoihin.....	71
3.3.2	Itseoikaisu valituskelpoisella päätöksellä.....	72
3.3.3	Itseoikaisu väliaikaisella päätöksellä	73
3.4	Lainvoimaisesti ratkaistun asian uudelleen käsittely uuden selvityksen johdosta	75
3.4.1	Oikeusvoima oikeudenkäynnissä	75
3.4.2	Asian uudelleen käsittely toimeentuloturvassa.....	77
3.4.3	Lainvoimaisen hylkäävän päätöksen oikaisu muutoksenhaussa.....	79
3.5	Vakuutuslääketiede – asiantuntijuutta juridiikan ja lääketieteen välimaastossa	81
3.5.1	Vakuutuslääketiede osaamisalueena	82
3.5.2	Hoitavan lääkärin ja vakuutuslääketieteen asiantuntijalääkärin työnjako	83
3.5.3	Yhteiskunnallisten päätösten vaikutus vakuutettujen subjektiivisiin käsityksiin	85
3.5.4	Vakuutuslääketieteen eettiset periaatteet ja yhdenvertaisen kohtelun vaatimus	86
3.5.5	Asiantuntijalääkärin tekemä ratkaisutyö etuuslaitoksissa ja Kelassa	87
3.5.6	Muutoksenhakulautakuntien sekä vakuutusosoikeuden lääkärijäsenet ja asiantuntijalääkärit.....	88
3.5.7	Hoitavan lääkärin ja etuuslaitoksen asiantuntijalääkärin välisen kommunikaation parantaminen	90
3.5.8	Juristin ja lääkärin roolijako vakuutuslääketieteellisessä ratkaisutoiminnassa	92
3.5.8.1	Työkyvyn arviointi esimerkkinä juridiikan ja lääketieteen limittymisestä.....	94
3.5.8.2	Tuomioistuimen päätösneuvottelu ja neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat vakuutuslääketieteelliset kannanotot	96

4	TYYPILLISET MUUTOKSENHAKUASIAT	98
4.1	Vakuutusoikeuden pääasiaryhmät.....	98
4.2	Työkyvyn arviointia koskevat asiat.....	99
4.2.1	Sairauspäivärahaa koskevat asiat.....	100
4.2.1.1	Sairaus sairausvakuutuslain soveltamis- käytännössä.....	100
4.2.1.2	Sairauden aiheuttama työkyvyttömyys	103
4.2.2	Työkyvyttömyyseläkkeitä koskevat asiat.....	105
4.2.2.1	Sairaus, vika tai vamma	108
4.2.2.2	Työkyvyn arvioinnissa huomioitavat muut kuin lääketieteelliset seikat.....	113
4.2.2.3	Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyys- eläke.....	116
4.3	Vahinkoperusteiset asiat	120
4.3.1	Työtapaturma- ja ammattitautiasioden muutoksenhaun erityispiirteitä.....	120
4.3.1.1	Esimerkkejä korvaussuojan piiristä muutoksenhaussa	121
4.3.1.2	Syy-yhteyden arvioinnista muutoksen- haussa	123
4.3.1.3	Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset vakuutusoikeustuomarin näkökulmasta....	126
4.3.2	Näytön arviointi työtapaturma- ja ammattitautiasioden todennäköisessä lääketieteellisessä syy-yhteydessä...	131
4.3.3	Rikosvahinkoasiat.....	139
4.3.3.1	Korvaushakemuksen perusteena oleva rikos	141
4.3.3.2	Korvausmäärien arviointi.....	142
4.3.3.3	Aineettoman vahingon korvaaminen.....	145
4.3.3.4	Muita rikosvahinkoasioissa säännöllisesti esiintyviä seikkoja.....	146
4.3.4	Sotilasvamma-asiat.....	147
4.4	Työttömyysturva-asiat	148
4.4.1	Työvoimapoliittinen lausunto	148
4.4.2	Työttömyysturvalain kytköksestä työoikeuteen	150
4.5	Palkkaturva.....	153
4.5.1	Muutoksenhakuun liittyviä kysymyksiä	153
4.5.2	Ratkaisukäytäntöä eräistä palkkaturvan säännöksistä	154
4.6	Takaisinperintäasiat	159
4.6.1	Takaisinperintää koskevat säännökset etuuslaeissa....	160
4.6.2	Etuuden aiheettomuutta koskeva päätös takaisinperinnän perustana.....	162

4.6.3	Takaisinperinnästä luopumisen edellytyksistä käytännössä.....	163
4.7	Yhden vahingon korvaaminen useammasta järjestelmästä – katsaus vakuutusosoikeuden muutoksenhakutoimivaltaan	169
4.7.1	Yksi vahinkotapahtuma, useampi kuin yksi korvauspäätös ja muutoksenhakutie.....	169
4.7.2	Vakuutusosoikeuden toimivalta liikennevakuutuslain ja potilasvakuutuslain mukaisissa kuntoutusasioissa.....	171
4.8	Korvausten yhteensovituksesta vakuutusosoikeuden käytännössä.....	174
4.8.1	Takautuvasti myönnetyn työkyvyttömyyseläkkeen yhteensovitus työttömyysetuuden kanssa.....	177
4.8.2	Sairauspäivärahan ja TyTAL:in mukaisen päivärahan yhteensovitus	179
4.8.3	Tapaturma- ja liikennevakuutuskorvausten yhteensovitus liikennetapaturmissa	179
4.8.4	Rikoksella aiheutetun vahingon korvaaminen tapaturmavakuutuksesta.....	181
4.8.5	Tapaturman seurannaisvahinkojen korvaaminen tapaturmavakuutuksesta ja potilasvakuutuksesta	182
5	MUUTOKSENHAKU KÄYTÄNNÖSSÄ.....	183
5.1	Valittaminen.....	183
5.1.1	Päätöksen tiedoksianto	183
5.1.2	Valitusosoitus	184
5.1.2.1	Etuuslaitoksen päätöksen valitusosoitus ...	184
5.1.2.2	Lautakunnan päätöksen valitusosoitus ja valitus vakuutusosoikeuteen.....	185
5.1.2.3	Virheellinen tai puutteellinen valitusosoitus	185
5.1.2.4	Valitusosoitus apuna valitusta laadittaessa.....	188
5.1.2.5	Valituksen toimittamisen määräaika.....	189
5.1.2.6	Valitusosoituksen puuttuminen	190
5.1.3	Valitusaika	191
5.1.4	Myöhästyneen valituksen tutkiminen painavista syistä	193
5.1.5	Asiamiehen käyttäminen.....	194
5.1.6	Valituksen toimittaminen.....	196
5.1.7	Sähköinen asiointi vakuutusosoikeudessa.....	197
5.1.8	Valituksen täydentäminen ja lisäselvitys.....	199

5.2	Valituksen laatiminen	201
5.2.1	Valituksen liitteet	201
5.2.2	Vaatimukset	202
5.2.3	Valituskirjelmästä yleisesti	203
5.2.4	Valitus lääketieteellisissä asioissa	204
5.2.5	Valitus lainopillisissa asioissa	205
5.3	Asian käsittely	206
5.3.1	Esivalmistelu	207
5.3.2	Valmistelu ja esittely	208
5.3.3	Asian ratkaiseminen	210
5.3.4	Vakuutus oikeuden ratkaisukokoonpanot	211
5.3.5	Istunto	212
5.3.6	Ratkaisun jälkeiset toimenpiteet	213
5.4	Asian selvittäminen	213
5.5	Kirjallinen ja suullinen menettely toimeentuloturva-asioiden muutoksenhaussa	217
5.5.1	Pääsääntönä kirjallinen menettely	218
5.5.2	Kirjallisen menettelyn edut	219
5.5.3	Suullinen käsittely osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä	220
5.5.4	Suullinen käsittely selvittämiskeinona	221
5.5.5	Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen ohjaava vaikutus	222
5.5.6	Palautusratkaisut suullisen käsittelyn järjestämiseksi	226
5.5.7	Vakuutus oikeuden suullisen käsittelyn luonteesta	228
5.5.8	Milloin suullinen käsittely voisi olla tarpeen?	230
5.6	Läketieteellisen asiantuntijalausannon pyytäminen	233
5.7	Tyytymättömyys muutoksenhaun lopputulokseen	234
5.7.1	Valituskielto	235
5.7.2	Muutoksenhaku vakuutus oikeudesta korkeimpaan oikeuteen	238
5.7.3	Uusi hakemus vakuutuslaitokselle	241
5.8	Oikeudenkäynnin kulut muutoksenhakulautakunnissa ja vakuutus oikeudessa	242
5.8.1	Oikeudenkäyntimaksut ja niiden määrääminen sekä asiakirjoista perittävät maksut	242
5.8.2	Oikeusapu ja määrättävä palkkio	247
5.8.3	Ratkaisupyynnön oikeusapuasiassa	250
5.8.4	Oikeusturvavakuutus ja oikeudenkäyntikulujen perusteet	251
5.8.5	Oikeudenkäyntikulujen määrä ja asian palauttaminen	255
5.8.6	Oikeudenkäyntikulujen vaatiminen ja korvaus- velvollisuus	256

6	PÄÄTÖKSEN PERUSTELEMINEN	259
6.1	Päätöksen perustelemista koskevat velvoitteet ja tavoitteet.....	259
6.1.1	Perustelujen tehtävistä	260
6.1.2	Etuuslaitosten päätöksiä koskeva perustelu- velvollisuus	262
6.1.3	Muutoksenhakuvelinten päätöksiä koskeva perustelu- velvollisuus	265
6.1.4	Perusteluille asetettavien tavoitteiden edistämisestä käytännössä	270
6.2	Perustelujen laadusta toimeentuloturvan muutoksenhaussa	273
6.2.1	Perustelujen laadunvalvonta	274
6.2.2	Etuuslainsäädännön ja muutoksenhakuvelinten kokoontalon vaikutus perusteluihin.....	279
6.2.2.1	Etuuslainsäädäntöön perustuvat käsitteet	279
6.2.2.2	Asiantuntemuksen näkyminen päätöksen perusteluissa.....	281
6.2.3	Vakuutus oikeuden liitepäätösrakenteesta	285
6.2.4	Keinoja päätöksen perustelujen avoimuuden lisäämiseksi lääketieteellisissä asioissa.....	287
6.2.5	Punninnassa vakiofraasien hyödyt ja haitat.....	295
7	JÄLKIKÄTEINEN OIKEUSTURVA	297
7.1	Toimeentuloturva-asoiden ylimääräinen muutoksenhaku	297
7.2	Ylimääräinen muutoksenhaku muutoksenhakulautakunnissa	301
7.3	Ylimääräinen muutoksenhaku vakuutus oikeudessa	305
7.4	Ylimääräinen muutoksenhaku korkeimmassa oikeudessa	308
7.5	Ylimääräinen muutoksenhaku korkeimmassa hallinto-oikeudessa	310
7.5.1	Korkeimman hallinto-oikeuden toimivalta rajoittuu menettelyvirheeseen.....	310
7.5.2	Korkeimman oikeuden ja vakuutus oikeuden toimivalta	313
7.5.3	Purkukynnys ja purkamista koskeva menettely.....	315
7.6	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin.....	316
7.7	Laillisuusvalvonta	319
8	HYVITYKSET OIKEUDENKÄYNNIN VIIVÄSTYMISESTÄ	322
8.1	Oikeus viivästyksittömään oikeudenkäyntiin	322
8.2	Oikeudenkäynnin kohtuuttoman keston perusteella maksettava hyvitys	323
8.2.1	Sääntelyn lähtökohdat ja puitteet	323
8.2.2	Oikeudenkäynnin viivästyksen arviointi	326

8.2.3	Oikeudenkäynnin keston luettava aika.....	328
8.2.4	Viivästyshyvityksen perusteet ja määrä.....	328
8.2.5	Menettelyä koskevia määräyksiä.....	331
8.2.6	Muutoksenhaku ja takautumisoikeus.....	332
8.3	Taloudellisen seuraamuksen lievennys oikeudenkäynnin viivästymisen johdosta.....	333
8.3.1	Taloudellisen seuraamuksen lievennyksen yleiset edellytykset.....	333
8.3.2	Seuraamukselle asetetut vaatimukset	335
9	LOPUKSI	338
9.1	Kokeneen vakuutusosoikeustuomarin ajatuksia vakuutusosoikeuden julkisuuskuvasta	338
9.1.1	Epäluottamuksen taustalla olevia tekijöitä.....	339
9.1.2	Nykyisen muutoksenhakujärjestelmän vaihtoehdot....	342
9.1.3	Vakuutusosoikeuden epäkiitollinen tehtävä.....	344
9.2	Toimeentuloturvan muutoksenhakujärjestelmän kehittäminen ja tulevaisuus	345
	LÄHTEET	351
	OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	361
	ASIAHAKEMISTO	365